
ZPRÁVY O LITERATUŘE / BOOK REVIEWS

Sádlo J., Pokorný P., Hájek P., Dreslerová D. & Cílek V.

Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí
Malá Skála, Praha, 2005, 247 stran, ISBN 80-86776-02-06

Je málo botaniků, kteří jsou schopni a hlavně ochotni psát populárně-naučné knížky. V dnešní scientometrické éře si málokterý z akademických pracovníků najde čas psát něco, co se mu neodrazí (nebo jen málo) v každoročních hodnoceních. Přitom kvalitní, populárně-naučnou publikaci si jistě přečte více lidí, než

běžný článek ve vědeckém časopise, a navíc taková publikace může zásadním způsobem přispět k propagaci oboru a získání nových zájemců o něj. Stimulující jsou zvláště mezioborové práce, především takové, které propojují obory s různým metodologickým i teoretickým aparátem. To právě činí recenzovaná kniha, výsledek spolupráce hlavního autora, botanika Jiřího Sádla s archeobotanikem, kulturologem, archeoložkou a víceméně geologem. Nebudu zde podrobně popisovat obsah knihy, je snadno dostupná a navíc ji podrobně zhodnotil ve své recenzi V. Ložek v časopise Vesmír (č. 6, 2005; <http://www.vesmír.cz/>). Omezím se na svoje osobní dojmy z knihy.

Kniha je to inspirující, provokující (obsahem i formou) a nutící k zamyšlení, což je vždy dobře. Ačkoli některé jednotlivé části byly porůznu publikovány, jsou šikovně sestaveny v celek tak, že výsledek působí uceleně. Trochu jsem si kladl otázku, jakému publiku je kniha určena. Pokud poučeným odborníkům, pak by se vše dalo napsat mnohem stručněji. Pokud inteligentní veřejnosti mimo obor, pak lze těžko předpokládat, že bude rozumět některým úzce odborným pojmům (např. diasporová zásoba, metapopulace, latinské názvy syntaxonů). Ty chtělo vysvětlit, nebo nepoužívat. Zvláště na počátku (možná jsem si později zvykl) mně připadalo, že autoři uměle a zbytečně stavějí do kontrapozice názory, které nejsou ve vzájemném rozporu. Následně pak věnují dosti prostoru tomu, že tyto umělé rozpory postupně smiřují a končí konstatováním, že vlastně o rozpor nejde. To je ale i méně zasvěcenému čtenáři jasné od počátku. Ano, je to sice někdy užitečná literární metoda, ale v publikaci tohoto typu, dle mého názoru, zbytečná. Rámcově se mi líbí nekonvenční a na pozoruhodné formulace bohaté vyjadřování „sádlavského“ typu. Někdy jde však o samoučelné, až poněkud exhibicionistické kreace, které s věcnou stránkou zrovna nesouvisí („Barunčino znovunabyté panství“). Některé pojmy jsou vnímány příliš vyhrcované a je jim podsouváno emotivní zabarvení. Například pojem expanze lze nahlížet zcela neutrálně, bez negativního podtextu. Nelíbí se mi relativizující pohledy autorů na invaze cizích organismů: Autoři např. píší, že invaze nejsou chorobou moderní krajiny, ale motorem krajinně-vegetačního vývoje. To mohlo platit pro dřívější invaze (expanze) organismů při jejich šíření v rámci kontinentu. Dnešní invazní druhy, pocházející většinou z jiných kontinentů, neprošly koevolučním vývojem s organismy domácími. Destabilizují společenstva domácích druhů, negativně ovlivňují ekologické funkce invadovaných ekosystémů a mohou mít i ekonomicky a zdravotně závažné dopady a hlavně se to všechno velice zrychlilo. K negativnímu dopadu invazí dnes existuje poměrně rozsáhlá literatura. Nemohu si pomoci, jsou jevem negativním, i když, bohužel, nevyhnutelným. *Poznámka k šíření druhů*: Argumentovat, že příroda není tak citlivá ke změnám makroklimatu tím, že se k nám v atlantiku nedostaly borovice černá, ořešák a kaštan jedlý (str. 95), mi připadá jako velmi zjednodušené. Oni to zřejmě nestihly z důvodů jejich nízké šířitelnosti (alespoň v případě ořešáku a kaštanu).

Vyložení mě nadzvedlo konstatování, že „krajina se nezhoršuje“ (str. 220), jen se mění, jako se měnila vždycky. Jenomže změny, které prodělala naše krajina za 40 let zločinného komunistického režimu, byly z valné části nesmyslné a zbytečné (přehnojení, zcelení pozemků, vysoký podíl orné půdy, přetrvávající monokulturní hospodaření v lesích aj.). To vedlo ke zhoršení ekologických funkcí krajiny, jakými jsou např. vododržnost, filtrační schopnost, protierozní funkce. Ostatně, i např. katastrofální povodně jsou do určité míry negativním důsledkem těchto změn. Čili, krajina se zhoršila. Zvláště v pozdějších etapách vývoje krajiny autoři uvažují jen v hranicích dnešní České republiky. Česká krajina by mohla vypadat i jinak (viz např. nám blízké Rakousko, kde je třeba kopřiva vzácným druhem), nebýt oněch 40 let.

Velmi se mi líbí zařazené případové studie, které velmi dobře doplňují text (Írán, Vladař, Praha). Jen drobná poznámka: myslím, že obnova porostů blízkých klimaxu již po 100 letech od opuštění zemědělské půdy na Vladaři je silně nadnesena. Předpokládal bych, na základě zkušeností z jiných podobných míst i rámcové znalosti Vladaře, že to bude trvat asi podstatně déle. Jalovec se asi v latěnu nemusel používat jen jako medicínská a rituální rostlina (str. 132), ale i jako koření a dřevo na uzení tak, jak je známo z pozdějších dob.

Přes určitou kritiku, která je nutně subjektivní, a při respektování i třeba odlišných názorů autorů, mohu říci, že kniha Krajina a revoluce je opravdu mimořádným dílkem a vřele ji doporučuji k přečtení a zamyšlení.

Karel P r a c h